

Dubai en Manhattan

HANS MOOR

Als je apocalyptisch wilt zijn, kun je Dubai construeren als het einde van de architectuur en de stad zoals we die kennen. Meer optimistisch gezien zou je de emergerende inhoud van de golf kunnen ontdekken. Geconstrueerd en voorgesteld. Het begin van de nieuwe architectuur en van de nieuwe stad. Rem Koolhaas, Frontline¹

In de uitgave van tijdschrift Volume, editie Al Manakh, maakt Rem Koolhaas in een klein essay, in de vorm van een statement, duidelijk hoe de stad Dubai in de Golfregio op dit moment verschijnt. Nog altijd spreekt zijn taalgebruik tot de verbeelding. In tegenstelling tot veel tijdgenoten bedient hij zich niet van positieve- of negatieve aspecten van de stad, maar maakt hij duidelijk hoe Dubai als een paradigma van de globale stad fungeert. Dubai lijkt een stad te zijn zoals er vele op dit moment opkomen, met een enorme bouwproductie die ten grondslag ligt op die plaatsen waar bevolkingsgroei samen gaat met economische ontwikkelingen en vooruitgang. Steden in Azië, India en Zuid Amerika kunnen zich hiermee vergelijken. Dubai is voor Koolhaas echter de stad met de architectuur van onze epoeche.

---

¹ Koolhaas R. Al manakh, Frontline

De golf is de huidige voorloper van het moderne dat op zijn laatste benen staat.

In dit essay probeer ik te achterhalen waarom Dubai voor Koolhaas het einde betekent van de stad zoals we die kennen, door een vergelijking te maken met het Manhattan uit zijn boek *Delirious New York* uit 1978. In het boek wordt de stroming van het Manhattanisme verteld die geen navolging kreeg in de architectuurgeschiedenis. Het is het modernisme als stroming die aan het begin van de 20^e eeuw een nieuwe richting laat zien met belangrijke toekomstige stedelijke veranderingen zoals: innovaties op het gebied van gezondheid, sociale woningbouw voor de arbeidersklassen en fundamentele transformatie ten gevolge van mobiliteit. De periode van het modernisme loopt parallel aan de stedelijke ontwikkeling van Manhattan in New York, aan het begin van de 20^e eeuw.

Aan de productie van Dubai als stad lijkt op dit moment geen einde te komen. Dubai kent een bijzondere ontwikkeling, omdat het in de eerste plaats in een relatief korte periode tot stand is gekomen. In de tweede plaats omdat de stad ontstaan is op een plek in de woestijn, waar in de jaren '70 de nomaden nog rondliepen. Dubai in de regio van de Golf heeft zich als stad weten te ontwikkelen dankzij het enorme vergaarde kapitaal op de olievoorraden in dit grondgebied. De Verenigde Arabische Emiraten met daarbinnen Dubai (Dubai moet ook concurreren met andere emiraten) zijn op het juiste tijdstip tot de ontdekking gekomen dat deze olievoorraden niet oneindig beschikbaar blijven. Ze raken op. Men heeft toen besloten om te investeren in ontwikkelingen die in de toekomst een alternatief zouden kunnen betekenen voor het genereren van inkomsten. De uitwerking van deze kosten levert op korte termijn al baten op. Dubai leeft voor een groot deel van het toerisme en van mensen die dat toerisme in stand houden.

Het geassembleerde houdt in dat degene die zich aangetrokken voelen tot verschillende prikkelingen - toeristen, exbats en degene die helpen de attractie toe te kennen – bouwers, koks, masseurs. Steden zijn nu bewoond door de gepamperde en degene die pampere[n].²

De stad bestaat voor 80% uit immigranten. Belangrijke producten van het bouwprogramma zijn grote shoppingmalls, wolkenkrabbers als woningen en hotels, palmstranden met privéwoningen onder permanente woestijnzon en een enorme vergroting van de luchthaven. Daarnaast ontwikkelt de stad zich als een plaats voor de financiële sector om het

---

² Koolhaas R. *Al manakh*, Frontline

kapitaal uit de oliebaten en de inkomsten uit het toerisme te vergroten. Zelfs investeringen ten aanzien van de toegang tot kennis in de toekomst worden vergroot. De Harvard Universiteit heeft er een dependance.

Dat Dubai op dit moment de fascinatie heeft van Koolhaas is niet verwonderlijk. Zijn bijzonder ontwikkelde gevoel voor plekken waar de modernisering in een stroomversnelling raakt, is niet van vandaag of gisteren. In zijn boek *Delirious New York* uit 1978 wordt een zelfde stroomversnelling en bouwontwikkeling ten tonele gevoerd. Het boek beschrijft de stad op de manier van een retroactief manifest. Het geeft een geconstrueerd ideaalbeeld achteraf, een verondersteld New York. De modernisering van deze stad vindt zijn oorsprong in het midden van de 19^e eeuw en de stad culmineert uiteindelijk als metropool in de eerste helft van de 20^e eeuw. De woorden die Koolhaas gebruikt om de bevolkingsgroei te karakteriseren zijn o.a.: multipliciteit, congestie, eilanden, etc. Met zijn boek *Delirious New York* probeert Koolhaas duidelijk te maken dat het model van Manhattanisme als vorm van stedelijkheid ook buiten Manhattan gebruikt zou kunnen worden. Daarnaast laat hij zien dat in tegenstelling tot de vele negatieve verhalen over de metropool, het uiteindelijke succes ervan weinig of niet ter sprake komt. Een cultuur van stedelijke congestie kan volgens hem de oorspronkelijke belofte van stedelijke conditie inlossen. Toch lijkt Koolhaas altijd een ambivalente verhouding tot de modernisering van de stedelijkheid te hebben gehad. Al vaker kondigde hij het einde van de stad aan. De gedachte van Koolhaas dat Dubai het einde van de architectuur en de stad zoals we die kennen betekent, vindt zijn oorsprong in de stad van Manhattan.

Een van de overeenkomsten tussen Dubai en Manhattan ligt in het ontstaan van deze steden. Beide konden zich enorm vergroten door de hoeveelheid immigranten. In New York, toen nog Nieuw Amsterdam, was dat aan het begin van de 20^e eeuw toen de plaats fungeerde als oud kolonie en een toestroom van immigranten. Dubai is nog steeds groeiende door de toeristen. Een van de voordelen van een succesvolle ontwikkeling van een stedenregio is het ontbreken van een dominante en inwerkende historie. Immigranten verlaten hun ouden vestigingsplaats om op zoek te gaan naar een andere economische toekomst (Manhattan) en toeristen zijn gasten in een nieuwe stad (Dubai).

Een andere overeenkomst ligt in de pragmatiek. Manhattan is nog een idee van een visionaire stad, een anti- Parijs en een anti- Londen als reactie op het kolonialisme van hun vroegere overheersers. Zo werd een actie van het commissionersplan uit 1811, die de gridstructuur van Manhattan ontwikkelde, beargumenteerd met zuiver pragmatische argumenten.³ Het grid staat in Manhattan symbolisch voor de onderwerping van de natuur en voor de opkomende democratie. In Dubai verschijnt de pragmatiek in het afwezige plan:

De stad is niet langer gegenereerd door een plan, hij is verworpen tot een tapijt van toevoegingen van ontwikkelaars en daarnaast de esthetiek van het rigide – het grid- is verslagen door de esthetiek van het organische, de bij benadering komt in de plaats van het geometrische.⁴

Het verschil tussen de twee steden is er dankzij de tijd en transformatie.

Zo beschrijft Koolhaas in Delirious New York het belangrijke ‘commissioners plan’ uit 1811 dat over het ongerepte landschap van Manhattan een stedenbouwkundige gridverdeling plaatste. Het grid had een belangrijke eigenschap: het zorgde voor een balans tussen controle en niet controle. Een vaste afmeting van een perceel in het grid, kon vrij de hoogte in met een vorm die verschillende betekenissen krijgen. Het grid maakte de stad zowel geordend als chaotisch.

Grid van mahattan

organisch dubai

³ Koolhaas R., Delirious New York, 1978

⁴ Koolhaas R., Al manakh, Frontline 2007

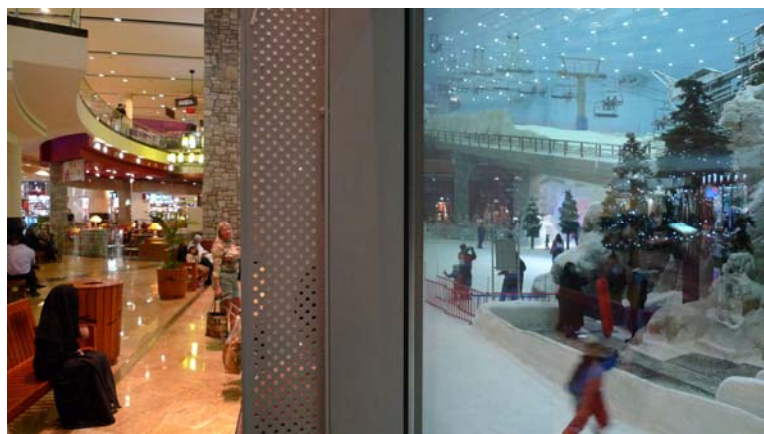
Dubai is daarmee het tegenovergestelde van Manhattan, organisch en gelijk aan de natuur, onvoorspelbaar en zonder controle. De staatsvorm echter is niet democratisch maar autoritair, voorspelbaarheid en controle

In het Manhattan van Koolhaas is de multiplicatie : het bebouwen van het perceel in de hoogte en de illusie van het ontstijgen van de zwaartekracht als beeld van het onbegrensde, het thema van de toekomstige belofte van een nieuwe fantastische wereld. In Dubai is de multiplicatie nog steeds de zwaartekracht van een gebouw, maar dan meer als globale iconenconcurrentiestrijd met een ander hoog te realiseren gebouw in een andere stad ter wereld.

In Manhattan zijn de symbolische betekenissen uit het verleden zoals kerktoren en vuurtoren overgedragen op de nieuwe wolkenkrabber.⁵ In Dubai is de symboliek verder gereduceerd tot niets (alleen hoogte) of organische structuur.

De zon in Dubai en Manhattan

De zon is de begrenzing voor de wolkenkrabbers van Manhattan. De wolkenkrabber pogen door hun hoogte de zwaartekracht te ontstijgen, maar moeten op het hoogste punt schuin aflopen ten behoeve van daglichttoetreding. De zon moet zoveel mogelijk onderaan de voet schijnen. De zon in Dubai daarentegen verschijnt als onbegrensd. Niet alleen heeft de zon door de beschikbare ruimte overal vrij spel om te schijnen, tevens is hij direct beschikbaar voor de toerist. De zon schijnt altijd en zijn energie levert direct stroom op. Electriciteit bevriest het water, sneeuw wordt gemaakt voor de indoorskipiste.

---

⁵ Koolhaas R., Delirious New York, 1978

De emergerende inhoud en het einde van Dubai

De illusie van onbegrensdeheid is in Dubai te vinden in de maakbaarheid en het bewerken van het land en het water. Land en water zijn informatiebestanden geworden, doordat ze vrij en onbeperkt kunnen worden getransformeerd. Baggeraars creëren land in het water ten behoeve van een individueel resort. Het water wordt toegevoegd in een landschappelijk park, in bevroren toestand op de indoorskibaan, en als irrigatie van de woestijn. Maakbaarheid en daarmee de gelijkschakeling (informatiebestanden) is de emergerende inhoud van Dubai en de nieuwe globale stad, maar Dubai als plaats zelf zal net als Manhattan geen nieuw model van stedelijk leven geven voor de toekomst van de architectuur.

Het stedelijke en de architectuur van de Golf zijn duidelijk niet duurzaam. Duurzaamheid zal het nieuwe regime worden dat radicale verandering teweeg brengt en een herziening geeft van een nieuw model van stedelijk leven.

Om precies die reden – noem het historische onvermijdelijkheid of een heldere samenkomst van toevalligheden – zal de golf ook het terrein zijn, waar de huidige crisis van de metropool mee wordt geconfronteerd. De begrenzingen van het huidige architectonische repertoire zijn zo veelomvattend

en destructief, dat het ondenkbaar geworden is om er op te vertrouwen dat het een antwoord zou kunnen geven op de toekomst.⁶

Het einde van Dubai

De illusie van de oneindige maakbaarheid heerst in het toerisme, waar men gelooft in de macht van de consument als onderdeel van de globale communicatiegemeenschap. De toerist zit gevangen in een kristalpaleis. Megashoppingmalls, themaparken, iconhotels. Dit moet in stand worden gehouden.

Hoewel Dubai in de uitgestrekte woestijn op dit moment de grootste stedelijke transformatie ter wereld ondergaat, zal deze uiteindelijk zijn begrenzing vinden in de illusie van onbegrensdheid. Deze illusie is paradijselijk. Evolutionair gezien kan deze alleen nog maar paradijselijker worden. Een economische niche overeenkomstig aan 'de veren van de pauw', groter en kleuriger.⁷ Dubai zelf als plaats zal gelijk blijven aan Manhattan: geen nieuw model van stedelijk leven voor de toekomst van de architectuur.

Het nieuwe model van stedelijk leven zal ontstaan uit de begrenzingen van de beperkt bewoonbare aarde met haar vervuiling, klimaatsveranderingen en beschikbare energie,

---

⁶ Koolhaas R. Al manakh, Frontline 2007

⁷ B. Batstra, 2006, The runaway train of aesthetics, designing the urban

Het woord gemeenschap is eigenaardig. Het helt over naar de mensengemeenschap. De gemeenschappelijkheid met wat niet des mens is raakt uit zicht. De Cartesiaanse illusie van de mens als heerser over de natuur is hieraan niet vreemd. De mensen ontleen hun gemeenschappelijkheid evenwel aan de gemeenschappelijk bewerkte natuur -de gemeenschapsgronden. Terwijl de mensengemeenschap met de illusie van onbegrensde kan leven is dat met betrekking tot de gemeenschap met de natuur niet mogelijk. De aarde is voor mensen beperkt bewoonbaar. De eindigheid van de gemeenschapsgronden bedreigt de semantiek van de onbegrensde communicatiegemeenschap. Het woord van de gemeenschap houdt mijn besef hiervan verre.⁸

Juni 2008

---

⁸ Th.W. Oudemans, Omerta, 2007, uitgever Bert Bakker